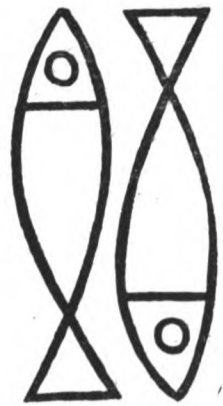

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Vice versa

In het Onze Vader komt twee keer het woordje „gelijk“ voor. We moeten daar niet over heen lezen en bidden.

„Uw wil geschiede, *gelijk* in de hemel zo ook op de aarde“. En:

„Vergeef ons onze schulden, *gelijk* ook wij vergeven die ons schuldig zijn“.

Het eerste „gelijk“ komt van de hemel naar de aarde, en het tweede komt van de aarde naar de hemel. Het gaat dus vice versa. Het tekent het vice versa van het verbondsverkeer tussen de HERE en ons.

Zo dicht mag in dat verbondsverkeer de hemel bij de aarde komen, dat op de aarde Gods wil gaat gedáán worden door ons, *gelijk* in de hemel door de engelen.

En zo dicht mag de aarde bij de hemel komen, dat in de hemel God ons gaat vergeven *gelijk* wij vergeven onze schuldenaren.

Het een is al even schokkend en opzienbarend als het ander.

Het klinkt ons bij nader inzien zó ongeloflijk in de oren, dat we practisch door die woordjes in het Onze Vader een streep gehaald hebben.

We zijn immers onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad? Hoe zal dan ooit op aarde Gods wil door ons kunnen geschieden, zoals de engelen in de hemel doen?

Dat „onbekwaam“ staat toch in onze belijdenis? Ja, maar ook het „tenzij“, en dat vergeten we maar al te vaak: tenzij wij door de Geest Gods wedergeboren zijn.

We staan er nogal op om als gedoopte bondelingen en kerkleden kinderen Gods te heten, maar laten we niet vergeten dat Jezus gezegd heeft: wie doen de wil mijns Vaders die in de hemelen is, *die* zijn mijn broers en zusters. Hij zegt dus niet: die deemoedig belijden: onbekwaam tot enig goed, die zijn mijn broers en zusters bij God, neen, maar die Vaders wil *doen*. D.w.z. die door de Geest Gods wedergeboren zijn. Hoe kun je trouwens ooit echt belijden dat je van nature onbekwaam bent, tenzij... je wedergeboren bent?

We moeten dat geschieden van de wil Gods, waar de Here Jezus ons om leert bidden, niet reserveren voor de z.g. wil des besluits. Dan hebben we het van ons af en naar God toe geschoven.

We moeten het doen van Gods wil ook niet opschuiven naar „als we in de hemel zijn“. Dán komt natuurlijk alles goed, dán zijn we volmaakt. Maar alweer is het Jezus, die ons de pas afsnijdt met zijn woord: weest volmaakt gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is. Weer dat moeilijke woordje „gelijk“. Maar Jezus heeft niet bedoeld: eenmaal als je in de hemel bent zul je volmaakt zijn. Het is geen belófte voor láter, maar ópdracht voor nú. Hier en nu, op de aarde. Gelijk ook nú in de hemel, door Gods engelen zijn wil volvoerd wordt!

Maar ook met dat tweede „gelijk“ hebben we moeite. Hoe kan nu ooit Gods vergeving afhangen van onze vergeving? We zijn zo doordrongen van de soevereiniteit van Hem, Die toch altijd de eerste is en zijn liefde-

daden niet afhankelijk maakt van de onze, dat we zulk bidden ongereformeerd, ja onschriftuurlijk zouden noemen, als niet Jezus, maar een ander ons zó zou voorbidden.

Onze exegeten sloven zich doorgaans uit met te zeggen, dat dit „gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren“ geen grónd is voor de bede om vergeving. Maar Lucas gaat in zijn weergave van het Onze Vader nog een stapje verder dan „gelijk“, als hij schrijft: *wánt* wij vergeven die ons schuldig zijn. Hier wordt toch wel degelijk van een grond gesproken.

Hoe sterk drukt Jezus zich ook uit bij Mattheüs, als Hij na het Onze Vader nog eens expres op dat moeilijke „gelijk“ terug komt en zegt: denk erom, als gij de mensen hun overtredingen niet vergeeft, zal uw hemelse Vader ook u niet vergeven. Hier wordt duidelijk van een *voorwaarde* gesproken, een *conditie*. Daar moeten we maar voluit ernst mee maken.

Maar is de HERE met zijn genade dan niet de eerste? Ja, want het is zijn genade en het werk van zijn H. Geest, als bij ons die *conditie* gevonden wordt. Wij zullen nooit onze schuldenaren vergeven, tenzij wij door de Geest Gods wedergeboren worden.

We mogen rustig spreken van „grond“, als we niet vergeten, dat de HERE zélf die grond gelégd heeft. De Catechismus zegt het onverbeterlijk: we bevinden het getuigenis Zijner genade in ons. We moeten voor déze „bevinding“ maar niet bang zijn. Ze is niet ziekelijk, maar maakt het verbondsleven gezond tot in het hart! Want ze is de uitwerking van het Woord der genade in ons. In dat Woord der genade is en blijft God de eerste. Is het verbond eenzijdig in zijn ontstaan. Maar het wórdt tweezijdig, wederkerig, vice versa, in zijn bestaan.

Liefde werkt liefde, barmhartigheid werkt barmhartigheid, vergeving werkt vergeving, de hemel buigt naar de aarde en de aarde juicht naar de hemel!

Ik denk aan die twee aangrijpende tafelen in het evangelie, tegenhangers van elkaar, die *zondares* in het huis van Simon de farizeeër, en die *slaaf*, wie veel vergeven was, zijn medeslaaf niet wilde vergeven het onbetekenende bedragje, dat hij hem verschuldigd was.

Van die vrouw zegt Jezus: haar zonden zijn haar vergeven, al waren ze vele, *want* ze betoonde veel liefde.

Maar die *mán* wordt gehouden aan zijn schuld, hoewel ze hem al kwijtgescholden was, omdat hij niet vergeven heeft die hem schuldig was.

Zeker, de HERE is de eerste, want Jezus was de eerste in het leven van die zondares, haar gelóóf immers heeft haar behouden, en dan is Hij de eerste, Die het geloof werkt in onze harten, met het evangelie van Gods genade. Dan is Hij de eerste met zijn liefde. En in de gelijkenis van die ondankbare slaaf was die koning ook de eerste. Maar de éérste in het verbond blijft nooit alléén in het verbond. Als de HERE a zegt laat Hij óns b zeggen. Hoe onbekwaam we ook waren tot dat b zeggen, toen Hij a zei, — maar door zijn Geest wedergeboren gáán we b zeggen.

Een kerk, waar men zweert bij het „onbekwaam tot enig goed“, maar aan het „tenzij“ nooit toekomt, wordt verscheurd en verteerd door de hardheid van het oordeel; het oordeel van Simon over de zondares en het oordeel van de ene slaaf over de andere.

En ieder zweert bij zijn gelijk. En niemand bidt om het „gelijk“ van het Onze Vader.

Ik geloof de gemeenschap der heiligen.

Daar is onder ons nogal wat over te doen geweest sinds de vrijmaking. We wisten precies de grens te trekken, we wisten precies met wie wel en met wie niet die gemeenschap te onderhouden was. We wisten het zo goed als Simon de farizeeër en we wisten het zo goed als de ondankbare slaaf.

Maar in de 12 artikelen van ons christelijk geloof vólgd op de gemeenschap der heiligen diréct: de vergeving der zonden. Gelijk ook wij... Dat zal de toetssteen wel zijn van de ware beleving van de gemeenschap der heiligen. En dan komt de grenslijn ineens heel anders aan het licht: dan blijkt Simon er buiten te staan en de zondares er binnen. Wáár buiten en waar binnen? Buiten en binnen het vice versa van het verbond waarbij wij op aarde óns verblijden over de wil des Vaders, Die in de hemelen is, en de hemel zich verblijdt over het getuigenis van Gods genade in het leven van één zondaar die zich bekeert.

C. P. Plooy.

Katholieke kerk - geen secte

In onze artikelen over de discussie welke omstreeks 1890 over de valse kerk werd gevoerd hebben we o.a. ook ds J. van Andel aan het woord laten komen.

Deze predikant was zoals we reeds momoereerden een van de meest vooraanstaande figuren in de Afgescheiden Kerken. Hij was iemand van grote begaafdheid. Ouderen kennen zonder twijfel nog wel zijn handboek voor de beoefening van de gewijde geschiedenis, een boek dat in zijn soort nog steeds onovertroffen is. Bovendien schreef hij een reeks praktische Schriftverklaringen die van een diep Geestelijk inzicht in de Schrift ge-

tuigen.

Van Andel was een echt Johanneïsche figuur. Er straalt uit zijn werken, die in een voorname, in de beste zin van het woord gezalfde stijl zijn geschreven, een diepe liefde voor Christus en de broeders. Het was daarom geen wonder dat hij in hoog aanzien stond in de Geref. Kerken. Gelijk het omgekeerd een goed teken was dat deze kerken graag naar Van Andel luisterden en juist hem belangrijke taken toevertrouwden.

Zoals we reeds hoorden heeft Van Andel zich intens met de vereniging van de gereformeerde kerken bezig gehouden en die met

alle kracht bevorderd. Hij was een van de deputaten die deze vereniging voorbereidden en presideerde de synode van de Afscheiden Kerken waarop ze principiëel tot stand kwam. Zoals vanzelf spreekt heeft Van Andel in de dagen waarin het over de vereniging van de Afscheiden en de Dolerende Kerken ging zich intens bezig gehouden met het vraagstuk van de eenheid en de eenwording der kerk. Het ging hem daarbij vooral om de erkenning van de katholiciteit der kerk. Wat hij daarover schreef is belangrijk en actueel. En het leek me daarom goed toe daarvan iets in Opbouw mee te delen.

* * *

Wanneer het tot een echte vereniging, een samensmelting van kerken komt, zo schreef Van Andel o.a., „doen” deze kerken zich elk voor zich „te niet”.

Uit zo'n vereniging komt immers in concreto **iets nieuws** tot stand. Toen b.v. de Chr. Geref. en de Nederduitse Herv. Kerken tot vereniging kwamen onstonden de Geref. Kerken. Deze verenigde kerken waren toen niet meer Chr. Geref., ook niet Dolerend, maar Gereformeerd zonder meer.

Als twee stromen samenvloeien is de stroom die uit deze samenvloeiing ontstaat immers niet één van beide maar een nieuwe stroom die haar wateren wel uit de oude stromen ontvangt maar nu toch een eigen begin en een eigen verloop heeft en ook een eigen karakter draagt.

Er behoort daarom niet omheen gepraat te worden: bij zo'n vereniging wordt van weerszijde een groot offer gevraagd. Elk moet om zo te zeggen zijn eigen historie afbreken om gezamenlijk een nieuwe historie te beginnen.

Deze gang van zaken brengt steeds grote bezwaren met zich mee. Zelfs zo groot dat als de samensmelting van kerken een zaak was waarover men zelf, naar eigen goedvinden, beslissen kon, men de raad zou geven het gescheiden leven om der wille van de rust onveranderd voort te zetten!

Als nu het gescheiden leven van kerken die alle de Christus der Schriften belijden toch wordt gehandhaafd, geschiedt dat steeds uit **onwil** om naar Gods Woord te horen. Men kan dan wel van alles en nog wat aanvoeren om die gescheidenheid te rechtvaardigen, maar de eigenlijke oorzaak is tenslotte die **onwil**.

Achter deze onwil ligt evenwel nog iets anders. Namelijk een gemis aan waarachtige, christelijke **liefde**. Deze openbaart zich in wantrouwen, over en weer. In het elkaar „niet liggen”. Men wil dan het „eigene”, de eigen groep, de eigen ideeën niet loslaten en ook niet in het midden laten. Maar „wortelt een gescheiden leven in gebrek aan liefde, aan besef dat men zich aan **alle** belijders, met wie God ons burgerlijk samenleven doet, schuldig is, en dat men ook ter eigen volmaking hun gemeenschap nodig heeft, dan is het ten zeerste af te keuren”.

Liefde is namelijk „in haar wezen drang naar vereniging in Christus en in God; zij zoekt de wegen en de middelen daartoe; zij kan daar niet buiten. Kan het gescheiden leven niet opgeheven worden, het is haar tot smarte. De Heilige Geest doet ons dan ook deelnemen aan het heilig werk van Christus om saam te brengen en te verenigen alles wat in de hemel en op de aarde is, tot een heilig geheel, tot een levende eenheid.”

* * *

Als het nu tot een vereniging van kerken komt moeten de daarbij betrokken „partijen” ongetwijfeld verschillende dingen prijsgeven.

En die zijn zeker niet van belang ontbloot. Dat blijkt b.v. duidelijk uit wat bij de vereniging van 1892 plaats vond.

De vroegere dolerenden moesten zich toen immers verenigen met broeders die zij van hun standpunt uit als niet vrij van separatisme moesten beschouwen, met broeders die bij alle goede bedoelingen toch in 1834 niet op gereformeerde wijze hadden gehandeld. De afgescheidenen hadden immers naar de overtuiging van de dolerenden geen rekening gehouden met het **ware** dat er nog in de Synodale kerk werd gevonden n.l. met de plaatselijke kerken. De vroegere dolerenden mochten de vroegere chr. gereformeerden na de vereniging daarvan evenwel niet meer een verwijt maken. Zij moesten, om zo te zeggen, „de acte der geschiedenis sluiten”.

Maar omgekeerd moesten de vroegere Chr. Gereformeerden samenleven met broeders die krachtens hun standpunt geen rekening hadden gehouden met hun kerk, het kind van hun zorgen en offers, en die bij de doleantie doodeenvoudig hadden gehandeld alsof er nooit een Afscheiding van 1834 was geweest.

Bovendien moesten **beide** partijen elk wat van eigen gebruiken en gewoonten in het kerkelijke laten vallen.

En wat nog veel moeilijker was: allen moesten „stenen terugnemen vroeger geworpen, en wonden vergeten, vroeger ontvangen.”

Speciaal als het gaat om een vereniging van kerken komt evenwel de **neiging op om bij-komstige dingen een zwaar accent te geven**.

Men vervalt dan in het kwaad dat men een **volstreekte** waarde gaat toekennen aan wat in feite slechts **betrekkelijke** waarde bezit. En dan komt de door God gewilde eenheid van zijn kerk nooit tot stand. Dit is een gevolg daarvan dat **onze** weegschalen „niet in het hemelse heiligdom zijn geijkt” en daarom „geen zuiver gewicht geven”.

Waar het dan wel om gaat zegt Van Andel in deze prachtige, klassiek-gereformeerde **woorden**:

„God heeft Zijn Kerk zo breed en ruim gemaakt dat allen, die Christus naar de Schriften belijden, er naast elkander zo brede plaats kunnen vinden, dat elk voldoende ruimte voor vrije beweging om zich heen heeft.

En evenmin als wij de Kerk ruimer mogen maken, zó, dat de ketters er plaats in zouden kunnen bekomen, mogen wij ze enger maken, zo, dat enig christen en om ondergeschikte gevoelens geen plaats in zou kunnen verkrijgen. Wij geloven één, algemene Kerk, één is zij omdat zij algemeen is, katholiek in de goede zin van het woord, **omvattende allen die van Christus zijn, met hun gebreken**.

De tragische ellende in de worsteling om de eenheid der kerk is steeds weer deze dat „onze eenzijdigheid en onze voorliefde voor eigen doen gedachten” ons er steeds weer toe drijven „om deze katholiciteit der Kerk te niet te doen en haar daarmee tot een secte te verlagen”. Dat geschiedt dan als men de kerkelijke samenleving, d.w.z. de broederlijke gemeenschapsoefening naar de ordening van Christus, niet aan „de Christus der Schriften” bindt maar aan „het eens zijn omtrent ondergeschikte punten”. Dat geschiedt b.v. als men dat kerkelijk samenleven alleen wil met hen die b.v. '86 boven '34, of '34 boven '86 stellen.

Men mag aldus Van Andel over „scheiding” of „reformatie” denken zo men wil, maar iets dat hoe gewichtig ook, niet haalt bij het gewicht van Christus, en van de eenheid van zijn heilig lichaam, geeft „geen recht om een

eigen kerkelijk leven te leiden; de meningen en beginselen hieromtrent mogen niet kerkvormend optreden, de Kerk — dat is Christus en zijn lichaam — niet voor zich opeisen als stof en middel om er zich in te belichamen.” Zo iets loopt uit „op afgoderij. Dit toch is het wezen der afgoderij dat men aan het betrekkelijke de waarde toekent van het volstreekte.”

* * *

Van Andel geeft tenslotte dit diepe en aangrijpende pleidooi voor het ware, Schriftuurlijke worstelen om de eenheid van de kerk van Christus reeds hier en nu tot openbaring te brengen.

De Kerk, zo schreef hij, „is een kweekschool van verdraagzaamheid; zij zou ophouden het te zijn, dachten en wilden haar leden altijd hetzelfde. Maar nu er verschil is heeft de liefde gelegenheid om te tonen hoeveel zij in de broeder verdragen kan, zonder de gemeenschap met hem te breken. Indien gij het eens zijt met wie het met u eens zijn, wat betekenis heeft dan uw liefde? Zo kunnen ook de tolleren en zondaren liefhebben.

Meer nog. De Kerk moet tonen welk een macht tot samenbinding er uitgaat van haar verheerlijkt Hoofd. En — alleen in deze tegenwoordige bedeling kan de Kerk tonen, hoe machtig de Naam en de Geest van Christus zijn, om te verenigen, wat anders nooit bijeen komen zou.

Dat Christus in de toekomstige eeuw de tallozen uit alle volk en van alle taal lichaamsgewijs in zichzelf verenigen zal, zó dat zij één hart en één ziel zijn, is Hem voorzeker tot eer. Maar allicht is het Hem nog tot groter eer ons reeds hier op aarde bijeen te brengen. Want hierboven zijn allen volmaakt; hier beneden echter bezitten zij slechts de eerste beginselen der liefde. Men mocht dan bedenken dat de eer van Christus de vrede der broederen eist.

Wie, die beseft, dat hij wegens zijn zonden oorzaak heeft gegeven tot de diepe vernedering van Christus, zal niet alles willen doen, wat dienstig is om Christus eer zo hoog mogelijk op te voeren?

Het zou wel kunnen zijn dat God opzettelijk verschilpunten onder ons gelaten had, opdat wij in de gelegenheid zouden zijn te tonen, dat Christus een geestelijk middelpunt is van groter kracht tot aantrekking, dan verschilpunten hebben, om ons van elkander te verwijderen.”

* * *

Zo schreef Van Andel in een van de schoonste perioden uit de geschiedenis van de Geref. Kerken en het Geref. leven.

(Ongecorrigeerd)

C. V.

Elk waar gelovige lid van de kerk?

I

In ons blad heeft professor Veenhof op 8 mei herinnerd aan een uitspraak van prof. dr. S. Greijdanus op het Amersfoortse Congres van 1948: „Elk waar gelovige behoort tot de kerk”. In De Reformatie van 6 juni heeft collega Trimp daarop ingehaakt in een artikel onder de rubriek Kerkelijk Leven en onder het opschrift: „Het gevaar van de gladde formule”.

Dat artikel geeft ons aanleiding de pen op te nemen, niet zo zeer om tegen dr. Trimp te polemiseren als wel om met hem te spreken ten aanhoren van zijn en mijn lezers. Wil iemand hetgeen volgt polemiek noemen, hij ga zijn gang. Wij zoeken niet de strijd, noch het laatste woord, noch het gelijk krijgen, niet de overwinning noch de nederlaag van een tegenstander, maar wel de vrede. Mocht een ander menen dat wij als de schildknaap van prof. Veenhof willen fungeren, ook daartegen hebben we geen bezwaar: men kan bij mindere ridders in dienst zijn. Maar een vergissing is en blijft het te menen dat we in de zaken van prof. Veenhof treden. Immers en

de uitspraak van Greijdanus en de herinnering daaraan door Veenhof en de reactie van Trimp raken ook ons. We mogen daartoe slechts herinneren aan hetgeen we in onze, in de nummers van 29 mei en 5 juni gepubliceerde, toespraak op de Opbouw-vergadering opmerkten: dat we door de doop in de kerk van God openlijk worden ingelijfd.

Critiek op Greijdanus I

We hebben er niet het minste bezwaar tegen dat dr. Trimp de uitspraak van Greijdanus onder de loupe nam, wijzende op het gevaar, z.i., van Greijdanus' „gladde formule”. Greijdanus is niet het einde van alle tegenpraak. Trimp wees daarop in zijn door ons besproken brochure. Slechts mag geëist worden dat de critiek deugdelijk is. En ook al zou Greijdanus destijds ongelijk hebben gehad, ook dan is Veenhofs herinnering aan zijn woord nog nuttig. Greijdanus was door en door gereformeerd, van harte vrijgemaakt, een encyclopaedisch theoloog, en hij sprak dit woord enkele jaren na de vrijmaking op een Congres van vrijgemaakten, dat men als de

vorming van een soort volksfront der vrijgemaakten zou kunnen typeren en: bij mijn weten is hij daar op dit punt door niemand tegengesproken, door niemand van ongereformeerde verdacht. Hetgeen dus betekent dat men vandaag wel enig geduld mag oefenen met broeders, die op voetspoor van Greijdanus zeggen: er zijn ware gelovigen buiten de vrijgemaakte kerken en dat niet alleen in het buitenland- maar ook in het binnenland, en deze ware gelovigen, al hebben zij zich dan niet bij enige Gereformeerde kerk gevoegd, behoren desalniettemin tot de kerk, de ene heilige, algemene, christelijke en apostolische kerk, die wij op grond van het Woord Gods geloven en met de apostolische geloofs belijdenis en de belijdenis van Nicéa belijden. We mogen zo min als van Greijdanus van zulken zeggen: Zij zijn niet gereformeerd, niet vrijgemaakt.

Dat is de winst.

De verwarring in de kerk.

We kunnen dr. Trimp slechts bijvallen wanneer hij wijst op de verwarring die er is in de kerk. En in de bezinning over de kerk, niet alleen over de kerk zoals zij ons in het Woord Gods getekend, beter gezegd: beloofd wordt, maar ook in de kerk zo als zij zich voor ons door het geloof gescherpte oog vertoont. Ik wees mijnerzijds op deze verwarring, die tot een aanvechting worden kan, in de reeds vermelde toespraak „De Kerk 'zien'” en wees daarbij onafhankelijk van en met collega Trimp alle oplossingen voor deze verwarring van de hand. Ik kan hem slechts bijvallen wanneer hij zegt: „Wij botsen met deze vragen op het abnormale, het illegale. Deze abnormaliteit en illegaliteit staan als zodanig elke bouwer van begrippen-systemen in de weg; nooit bereikt deze bouwheer de dag, waarop hij in zijn systeem het ganse concrete leven, met zijn groei en misgewas, heeft gevat in afgerond systeem”.

Ik ben het daarmee hartelijk eens. Want de abnormaliteit en de illegaliteit en het misgewas, waarvan Trimp hier spreekt, dat is de zonde en de duivel. En die kunnen in onze dogmatische systemen nooit een welgeordende plaats hebben, omdat zij die plaats niet hebben in het systeem van Gods werk. De zonde is de dwaasheid en die heeft niet een ordelijke plaats naast de Wijsheid van God.

En de duivel, de dia-bolos, de uiteenwerper heeft nu eenmaal geen ordelijke plaats naast of onder de Bouwheer en Kunstenaar van het heelal.

Maar ik ga nog een stap verder dan dr. Trimp. Dat het ons nooit lukken zal een „afgerond systeem” van de kerk te ontwerpen, dat is niet alleen een gevolg van de zonde en de duivel, maar ook van de aard van de werken Gods. Ik denk aan Job 28: Maar de wijsheid, waar wordt zij gevonden en waar is de verblijfplaats van het inzicht? . . . God kent de weg tot haar, Hij weet haar verblijfplaats”. vss. 12 en 23. Ik denk aan Jesaja: „Wie mat de wateren met zijn holle hand, bepaalde de omvang der hemelen met een span, vatte met een maat het stof der aarde, woog de bergen met de waag en de heuvelen met een weegschaal? 40 : 12-14. Psalm 77, een echte psalm van het werk, dat God gedaan heeft met zijn kerk, eindigt met: „Uw weg was in de zee, uw pad in grote wateren, zodat uw voetspooren niet werden gekend. Gij leidde uw volk als een kudde door de hand van Mozes en Aäron”. 20 en 21. En om thans niet meer te noemen: „Hoe ondoordringelijk zijn zijn beschikkingen en hoe onnaspeurlijk zijn wegen”. Rom. 10 : 33. Daarom voegt ons bij het spreken over God en zijn werken altoos de grootste bescheidenheid door te spreken naar Zijn Woord. En nog grotere in de wetenschappelijke theologie, bij het „begrippen bouwen”. Een locus de Deo, een hoofdstuk, een paragraaf over God is een hachelijke zaak in de dogmatiek, een begrip van God een onmogelijkheid.

En datzelfde geldt bij alle nodige wijzigingen ook van de kerk: op het moment dat ge haar in begrip denkt te vatten, ontsnapt zij. Geen Gods-begrip, geen kerkbegrip.

Ik denk hier aan de moeilijkheden b.v. met de kalendervorming, die men met de dusgenaamde schrikkeldagen trachtte op te vangen: ergens ontsnappen Gods ordeningen aan de ordenende greep der mensen.

Ik stond daarbij wat breder stil. Omdat het gevaar niet denkbeeldig is, dat we elkander inplaats van aan het Woord Gods omtrent de kerk zouden binden aan ons „kerk-begrip”. Daarvan komen in de kerk alléén maar ongelukken. Men lette op dat: elkander. Het gevaar is hier wederzijds.

Critiek op Greijdanus II

Ook ik heb kritiek op Greijdanus. Maar ze is anders dan van collega Trimp. Zijn bezwaar is dat deze formule „een gladde formule” is, die bij verkeerde hantering gevaar in zich bergt. Nu geldt dat laatste van alle goede formules en zelfs van het Woord Gods: ook dat moet men recht leren gebruiken.

Mijn bezwaar is dat deze formule nog niet glad genoeg is.

Men versta mij wel. Nu ik nog weer eens heb nagelezen wat prof. Greijdanus in zijn referaat en in de discussie over „De kerk en het Koninkrijk Gods” heeft gezegd, kan ik alleen maar zeggen: Wat jammer dat men deze veel geprezen man zo weinig gelezen heeft. Hij heeft zich in de discussies, waarin alle motieven van de latere debatten over de kerk met alle misverstanden reeds aanwezig waren, noch in de ene, noch in de andere hoek laten dringen; noch in die van het absolute: de kerk vertoont zich alleen in de Gereformeerde vrijgemaakte kerk, noch in die van het relativerende: dat het behoren tot deze laatste een vrijblijvende aangelegenheid zou zijn. Scherp de heilige algemene christelijke kerk en de kerk, waar we samenkomen tot de onderhouding van de dienst des Woords en der sacramenten en de christelijke tucht onderscheidend, heeft hij zich ook niet laten verleiden tot een scheiding van die beide, alsof er twee kerken zouden zijn: de Kerk met een grote K en de kerk met een kleine k. In dat opzicht heeft Greijdanus, zo kort voor zijn dood, zich juist voor „gladde formules” en schijnoplossingen gehoord.

Wanneer ik dan ook spreek over mijn kritiek op hem, dan doe ik dat met in aanmerking nemen van het zo even gezegde. En voorts bedenke men, dat Greijdanus zijn „Elk waar gelovige behoort tot de kerk” niet gaf als een definitie, alsof daarmee nu alles gezegd was. Greijdanus bedoelde slechts te zeggen dat al degenen die waarlijk in Christus geloven niet buiten, maar binnen de kerk zijn, ook al zijn ze buiten de kerk, die de kenmerken der ware kerk vertoont, en al zouden ze goed doen, en naar de eis Gods, zich daarbij te voegen.

Op dit punt zouden we hem alleen maar willen bijvallen. Het ware al veel gewonnen indien we op dat knelpunt tot eenheid van gevoelen zouden komen.

Maar ook als men Greijdanus' woord tot het zijne maakt is het geoorloofd dieper op de zaak in te gaan en te zeggen:

Niet SLECHTS elk waar gelovige behoort tot de kerk.

Men denke, dat eerst, aan de kinderen der gelovigen, of, gelijk het formulier voor de doop der volwassenen het uitdrukt, aan de kinderen der christenen. Die behoren écht tot de kerk. Daarover is Gods Woord en zijn de kerkelijke formulieren zo overduidelijk en dat staat onder ons zo vast, dat er verder geen woord aan verspild dient te worden. Deze kinderen der christenen typeren wij niet als ware gelovigen. Wij veronderstellen geen geloof bij

Inhoud „Opbouw”

Vice versa	C. P. P.
Katholieke kerk — geen secte	C. V.
Elk waar gelovige lid van de kerk?	G. V.
Aantekeningen bij de kerkenordering	K. D.
Inleiding op een inleiding	P. A. M.
Kerkelijk leven	G. V.
Persschouw	
Ingezonden	
Kerknieuws	

hen, ook niet een dusgenaamd geloofsvermogen. Maar ze horen écht bij Christus' kerk. Juist omdat ze er echt bij horen, BEHOREN zij als lidmaten zijner gemeente gedoopt te wezen.

Ja, ik ga nog een stap verder. Er zijn ook kinderen van gelovigen, christenkinderen, die wel BEHOORDEN gedoopt te wezen, maar die niet gedoopt ZIJN. Gelijk 't formulier van de volwassenendoop zegt: „hetzij door nalatigheid of door dwaling van hun ouders”. Bijvoorbeeld wat de laatste categorie betreft: de kinderen van gelovige (weder)dopers.

Daar komt nog iets anders bij.

De catechismus legt de gemeente de belijdenis op de lippen in Zondag 22: „En dat ik daarvan een levend lidmaat ben en eeuwig zal blijven”. Een levend lidmaat. Er zijn in de kerk ook „dode” leden. Evenzo spreekt de nederlandse geloofsbelijdenis van „het gezelschap der hypocrieten, welke in de kerk met de goeden vermengd zijn en intussen van de kerk niet zijn, hoewel zij naar het lichaam in haar zijn”. art. 29.

Ik verzoek de ongeduldige lezer nog even geduld te oefenen: ik ben nog slechts aan het inventariseren en ik ben nog niet toe aan de taxatie, nog helemaal niet aan de balans.

Ook Zondag 31 spreekt van deze hypocrieten in de kerk, wanneer van de bediening van de eerste sleutel van het koninkrijk der hemelen gezegd wordt, dat aan „alle ongelovigen en die zich niet van harte bekeren, verkondigd en betuigd wordt, dat de toorn Gods en de eeuwige verdoemenis op hen ligt”. Dat betreft óók ongelovige en onbekeerde leden van de kerk. In Zondag 30 wordt gesproken van „hypocrieten en die zich niet met een waar hart tot God bekeren”, leden van de kerk die zich een oordeel (dat is nog niet: het eeuwig oordeel!) eten en drinken.

We volstaan hiermee voor de inventarisatie.

De grenzen der kerk.

Uit deze voorlopige inventarisatie mogen we — ook voorlopig — de gevolgtrekking maken, dat de grenzen van de kerk niet zo eenvoudig zijn vast te stellen. Dat wil zeggen, als ik eens een paar dure woorden mag gebruiken: die grenzen laten zich niet statistisch, niet ecclesiografisch vaststellen. Niet alleen wat de kerk aangaat, zoals deze verspreid en verstrooid is over de ganse wereld, maar ook niet in één bepaalde plaats, zelfs niet in een dorp van geringe omvang. Dat geldt ook van de samenkomst der gelovigen in één bepaald dorp. Daar heeft men een ledenadministratie. En het is heel eenvoudig b.v. voor het Kerkelijk Handboekje per 1 januari op te geven hoeveel personen in de lidmatenboeken staan ingeschreven: zoveel leden, zoveel belijdende leden, zoveel doopleiden. Maar dan, na de statistiek, beginnen de moeilijkheden pas: Zijn ze allen levende leden van de kerk? Indien er hypocrieten en onbekeerden staan ingeschreven, behoren zij dan tot de kerk of staan ze er buiten? En als zulk een hypocriet of onbekeerde zich bekeert, wordt hij dan eerst lid van de kerk op de dag waarop hij, gevolg gevend aan het Woord dat hem gepredikt werd, zich bekeert?

Ik stelde deze vragen waarlijk niet om spijvendig te zijn of te speculeren. Nog minder om er een afdoend antwoord op te geven, maar slechts in het licht te stellen dat hier voor een statistisch, boekhoudkundig antwoord op de vraag naar de grenzen der kerk ONOVERKOMELIJKE moeilijkheden zijn. Die grenzen zijn niet grafisch vast te stellen. Dat laatste is alweer geen pleidooi tegen een ledenadministratie. Waar de kerk onder opzicht der ouderlingschap samenkomt tot de dienst des Woords en der sacramenten, daar is het nodig dat alle dingen eerlijk en met orde geschieden. Daar moeten we weten wie ge-

rechtigd is tot het gebruik der sacramenten, wie avondmaal mogen vieren, wie gedoopt mogen en moeten zijn, over wie de ouderlingen opzicht hebben.

Daartoe dient die ledenadministratie.

Daartoe alleen.

En ze dient niet om administratief en statistisch het kerkvergaderend werk van Christus vast te leggen. Dat ontsnapt precies aan de statistiek. Ofschoon die administratie aan dat onnaspeurlijke werk des Heren wel wil dienstbaar zijn.

G. Visee.

deze diensten te verrichten. Wanneer men heel formeel zou willen zijn zou men zo'n „leraar van elders" vóór de dienst in het ambt moeten bevestigen en na de dienst weer losmaken, maar dat lijkt nu nog al formalistisch en ik vind het goed dat men voor die ene zondag of, nog minder, voor die ene dienst die ceremoniën maar overslaat. De Schrift vordert in een leraar bekwaamheid om te leren en daarom doet de gemeente wijs met een „leraar van elders" te vragen wiens bekwaamheid om te leren met vele getuigenissen is gestaafd. En mocht de gemeente ondanks al die getuigenissen toch nog twifelen aan de bekwaamheid van de een, dan kan ze een ander vragen. Ze heeft de vrijheid van keuze, niemand, ook geen meerdere vergadering of wat ook, mag haar een leraar opdringen.

Herder en kudde horen bij elkaar. De kudde moet zorgen voor het levensonderhoud van haar herder. Art. 11 van de kerkenordening wijst daarop. Art. 11 staat bekend als het artikel van de hulpbehoevende kerken maar in art. 11 leest men van hulpbehoevende kerken niets. Art. 11 luidt:

„Aan de andere zijde zal de kerkeraad, als representerende de gemeente, ook gehouden zijn haar dienaars van behoorlijk onderhoud te verzorgen en hen niet uit hun dienst te ontslaan zonder kennis en approbatie van de classis en van de deputaten der particuliere synode".

Daar staat van hulpbehoevende kerken niets in. 't Is zeker goed dat de zusterkerken te hulp komen wanneer een gemeente niet naar behoren in het levensonderhoud van de predikant en zijn gezin kan voorzien en men moet er vooral niet mee ophouden die hulp te bieden waar het nodig is, maar art. 11 zegt wat anders. Art. 11 wijst op de verplichting van de gemeente om voor het onderhoud van haar predikant te zorgen. Hij is haar herder en leraar en staat niet in dienst van paus of pausgelijk. En dat was wat nieuws in de dagen van de reformatie, en voor velen onaangenaam nieuws.

Waar hadden tot de overgang tot de reformatie de pastoors en de kapelaans en wat er meer aan geestelijkheid was hun levensonderhoud vandaan gekregen en waar was het onderhoud van kerken en pastorieën van betaald? Er zal ook niemand zijn die nu na vier eeuwen dat nauwkeurig weet, maar een belangrijke bron van inkomsten waren de vaste goederen, de bezittingen van de kloosters, de kerkelanden en de pastorielanden. En daar keek men begerig naar om daarvan de predikanten te betalen. De kloosters en andere instellingen verdwenen. Als de eigenaar wegvallt en er ook geen erfgenaam is vervallen de goederen aan het rijk. Een verstandige regel. Maar ik denk dat ook de knapste rechtsgeleerde in onze dagen, ervaren in het burgerlijke recht en in het eigendoms- en erfrecht, niet meer kan uitzoeken of het bij het verwisselen van eigenaar van die goederen wel altijd naar recht is toegegaan. Art. 11 zegt tot elke plaatselijke kerk: „Kijk niet naar die goederen, en kijk niet begerig naar wat de overheid zal geven: uw leraar is uw leraar, gij moet voor hem zorgen en daarvoor zelf aanpakken. Uw leraar heeft de handen vol met zijn ambtelijke werk, draag gij nu zorg dat hij met zijn gezin onbekommerd van het Evangelie kan leven".

Art. 11 spreekt van het ontslag van een predikant. Dat moet niet gegeven worden zonder kennis en approbatie van de classis en van de deputaten der particuliere synode. Dat wordt gezegd in verband met de zorg voor het levensonderhoud van de predikant. Een kerk moet zo maar niet tot zijn predikant zeggen: „Het wordt ons te duur: ga heen en word warm en verzadigd".

In strijd met art. 11 van de kerkenordening hebben de kerken altijd graag willen leven van de opbrengst van vaste goederen en van

Aantekeningen bij de kerkenordening

III

Herder en kudde horen bij elkaar

In art. 7 van de kerkenordening staat: „Niemand zal tot de dienst des Woords beroepen worden zonder dat men hem in een bepaalde plaats stelle". Er staat nog iets bij in art. 7 en wel dit: „Ten ware dat hij gezonden worde om hier of daar kerken te verzamelen". Wie gezonden wordt om hier of daar kerken te verzamelen heeft een ander ambt dan dat van herder en leraar ener gemeente. De Schrift kent dat andere ambt wel, 't is het ambt van evangelist. De kerken kennen dat ambt niet, tenminste niet bij de naam.

Alle ambten die de Here in zijn kerk heeft ingesteld om te blijven na het verscheiden der apostelen zijn ambten in de plaatselijke kerken. Algemene ambten of ambtsdragers in algemene dienst kent de Schrift niet. Buiten de gemeente zelf heeft de Schrift niemand aangewezen om broeders tot een ambt te roepen en in het ambt te stellen, geen bisschoppen en geen kerkelijke vergaderingen. De formulieren die in onze kerken in gebruik zijn voor de bevestiging van ambtsdragers zijn daarmee in overeenstemming. Wat de positie van ouderlingen en diakenen betreft heeft niemand onder ons daar moeite mee, wat de predikanten betreft is niet bij allen het inzicht even helder.

Toch maken predikanten in dit opzicht geen uitzondering. Zij worden evenals de ouderlingen en de diakenen door de gemeente gekozen en in het ambt gesteld, voor de gemeente die hen kiest en in het ambt stelt en niet voor een wijder arbeidsveld. De bevoegdheden van een predikant zijn beperkt door de grenzen van zijn gemeente evenals de bevoegdheden van de ouderling en de diaken. Buiten de grenzen van zijn gemeente heeft een ouderling geen bevoegdheden en een diaken ook niet, maar een predikant ook niet.

Een predikant is herder en leraar. Hij is de leraar van de gemeente die hem daartoe geroepen heeft en waarvan hij de roeping heeft opgevolgd, niet van een andere gemeente; hij is de herder van de kudde die aan zijn zorgen is toevertrouwd. Van de schapen van deze kudde is hij de herder, niet van de schapen van een andere kudde. Hij moet zich niet dringen in eens anderen dienst. Indringen in eens anderen dienst wordt in art. 80 van de kerkenordening genoemd onder de grove zonden die schorsen en afzetten waard zijn.

Nu doet het geval zich voor dat een predikant overall preekt en overall doopt en het avondmaal bedient, het hele land over, en soms zelfs buiten de grenzen van het land. Van een ouderling of diaken merkt men het nooit dat hij in een andere dan zijn eigen gemeente ambtelijk werk verricht.

Van predikanten is het heel gewoon. Ik heb nooit een predikant gekend die nooit anders dan in zijn eigen gemeente het Woord heeft bedient en nooit in een andere gemeente het avondmaal heeft bedient of heeft gedoopt.

De ene predikant maakt het zich drukker met de zorg voor andere gemeenten dan de andere maar iedere predikant overkomt het wel eens dat hij een zondag dienst doet in een andere gemeente, al was het alleen maar voor het vervullen van een vacaturebeurt, hem toegewezen. Dat is met een predikant heel anders dan met een ouderling of een diaken. En dat heeft bij velen de gedachte gewekt dat de bevoegdheden van een predikant veel verder strekken dan die van de ouderlingen en de diakenen. De bevoegdheden van ouderlingen en diakenen houden op bij de grenzen der gemeente, een predikant gaat over die grenzen, en soms heel ver over die grenzen naar het andere einde van de aardbol en verricht daar ambtelijk werk. Dat heeft de gedachte gewekt dat predikanten in onderscheiding van hun mede-ambtsdragers, de ouderlingen en de diakenen, voor alle kerken bevoegdheden hebben, althans zover het kerkverband of de kerkelijke correspondentie strekt. Maar deze mening is niet juist. Wat de grenzen van de bevoegdheden betreft staat het met de predikant gelijk als met de ouderlingen en de diakenen, zijn medeambtsdragers in de kudde die hem is toevertrouwd. Buiten de grenzen van zijn gemeente heeft een predikant geen enkele bevoegdheid.

Maar hoe zit dat dan met het preken door de predikanten in alle kerken het hele land over, dan in deze en dan in die gemeente?

De zaak is nog al eenvoudig. Een predikant heeft een ander ambt dan een ouderling of een diaken. Zijn ambtsbezigheden zijn van een andere aard. Daarom kan hij gemakkelijk en zeer geschikt ambtelijk werk doen in een andere gemeente. Hij kan in een andere gemeente ook wel preken, en in een andere gemeente kan hij ook wel dopen en het avondmaal bedienen. En daarom wordt een predikant nog al eens gevraagd om in een andere gemeente ambtelijk werk te doen. Zijn ambtelijk werk is van die aard dat het zich daartoe leent. En dat is met het ambtelijke werk van een ouderling en van een diaken niet het geval. En het is ook niet nodig om voor een enkele keer, voor een middag of een avond, de diensten te vragen van een ouderling of een diaken uit een andere gemeente. Theoretisch zou het kunnen maar de praktijk redt het wel met eigen kracht.

Maar al worden de diensten van een predikant door een andere gemeente nog al eens gevraagd en daar ook betoond, zijn bevoegdheden reiken niet verder dan tot de grenzen van de eigen gemeente.

Wat doet een predikant dan die in een andere dan zijn eigen gemeente Woord en sacramenten bedient? Treedt hij daar dan onbevoegd op? Bedient hij daar doop en avondmaal zonder daartoe gerechtigd te zijn?

Dat niet. Als hij in een andere gemeente Woord en sacramenten bedient is hij daartoe gerechtigd, maar zijn bevoegdheid ontleent hij niet daaraan dat hij predikant van een andere gemeente is, zijn bevoegdheid ontleent hij daaraan dat deze gemeente hem roept om

fondsen en van rijkstoelagen. Men sprak van de zilveren koorde. De Schrift spreekt van een andere weg, wel duurder maar ook uitnemender: „En die onderwezen wordt in het Woord dele mede van alle goederen degene die hem onderwijst”. (Gal. 6 : 6). Sommige kerken hebben rijke kerkelanden en rijke pastorielanden. Sommige predikanten waren niet alleen predikant maar ook boer en veehouder en werden om het bezit van die goederen soms in zeer onaangename civiele procedures gewikkeld, niet tot opbouw der gemeente. Wanneer naar art. 11 van de kerkenordening wordt gedaan voorkomt men zulke dingen — ten dele. Wanneer de begeerlijkheid een mens te pakken krijgt vindt hij wel middelen om money te maken op een manier die minder in het oog loopt dan het bedrijf van boer of veehouder. In de vorige eeuw zijn Spurgeon in Engeland en Beecher in Amerika door de dienst in het Evangelie rijk geworden. Beecher in Amerika wist het gedurende veertig jaren tot een gemiddeld jaarlijks inkomen van meer dan f 40.000 te brengen, en dat naar de waarde van het geld van die dagen! Waar haalden ze naast de verzorging van hun gemeente de tijd vandaan? Billy Graham (is hij al weer vergeten?) gaf zijn evangelie ook niet cadeau! De gemeente moet zorgen voor het onderhoud van haar predikant, maar de verplichting is niet alleen aan één kant, de predikant moet zich ook ten volle geven aan zijn gemeente als een goed herder voor zijn schapen, en zich laten vergenoegen met zijn bezoldiging.

Elk ambt is gebonden aan de plaatselijke kerk. Is er op een plaats geen kerk dan zijn daar ook geen ambten. En wanneer op een plaats de kerk te niet gaat verdwijnen daar ook de ambten. Van de ouderlingen en de diakenen weet men dat wel, maar met de predikant is het niet anders.

Dat het ambt van ouderling en van diaken weg is wanneer de gemeente te niet is gegaan spreekt voor ieder vanzelf, maar velen denken dat een predikant zijn ambt houdt wanneer zijn gemeente te niet gaat. Achter die gedachte zit de gedachte dat een predikant ambtsdrager is in alle kerken tegelijk. Men verliest het verschil uit het oog tussen het ambt van apostel zoals de Here er twaalf heeft verkoren en het ambt van predikant. Een apostel wordt dan zo iets als een predikant plus onfeilbaarheid, en een predikant een apostel zonder onfeilbaarheid. Maar al zijn apostel en dienaar des Woords beiden geroepen tot bediening van Woord en sacramenten, hun ambten verschillen in het wezen van elkaar. Een van die verschillen is dat het ambt van apostel algemeen is en over heel de wereld geen grenzen kent. Overal waar hij komt is hij apostel en vindt hij zijn ambtsterrein. Een predikant vindt zijn ambtsterrein slechts binnen de grenzen van zijn gemeente. Is daar geen gemeente meer dan is zijn ambt weg. Een herder zonder kudde is geen herder. Een herder zonder kudde is herder geweest maar hij is het niet meer.

Dat is voor predikanten een ernstige zaak omdat hun ambt niet alleen een ambt is maar ook een beroep. Hun ambt is hun broodwinning. Ouderling A is boer en als hij geen ouderling meer is omdat de gemeente te niet is gegaan brengt zijn akker er geen korrel rogge minder om voort; diaken B is ingenieur en werkt in een groot bedrijf en zal daar zeker geen ontslag krijgen omdat hij geen diaken meer is; maar ds. C is geen predikant meer wanneer zijn ambt weg is en daarmee is hij zijn broodwinning kwijt. De kerken moeten hem zeker niet in de kou laten staan als hij zijn ambt verloren heeft doordat zijn gemeente te niet is gegaan, maar zijn ambt is weg. Waar geen kudde is, is geen herder en waar geen kerk is, is geen ambt.

Als men jaarboekjes of handboekjes van de Gereformeerde Kerken opslaat kan men daar nog al eens vinden namen van predikanten

„buiten vaste bediening”. Die zijn als ambtsdrager aan geen enkele kerk verbonden. Dat is een gediensigheid van de praktijk. Dat is tegen art. 7 van de kerkenordening dat zegt dat een predikant aan een bepaalde plaats gesteld moet worden. Het is ook in strijd met het wezen van het ambt. Een ambt is geen titel, een ambt is een werking en zolang het

werkt bestaat het. Houdt de werking op dan is er niets meer. Predikanten buiten vaste bediening is een ongereformeerde gediensigheid van de praktijk. Ik kan heel goed begrijpen dat de praktijk met zulke gediensigheden komt maar dat maakt de zaak niet goed.

K. Doornbos

Inleiding op een inleiding

Prof. Dr. H. de Vos, *Inleiding tot de wijsbegeerte van de Grieken en de Romeinen*, Caltenbach, Nijkerk, 1963.

De Griekse wijsbegeerte is als het ware het oefenterrein van de filosofie. Hier worden de wapens gewet en de krijgslisten verzonnen en ontdekt. De filosofen, van wie wij de eer hebben tijdgenoten te zijn, voelen zich eerst dan gelukkig en tevreden, wanneer zij zich duchtig op dit speelterrein hebben geweed. Bergson schreef verhandelingen, waarin hij trachtte te grijpen naar het wezen van de Griekse wijsbegeerte. Heidegger ziet er het opkomen en ondergaan van zijn Heilszon, het Zijn. Jaspers grijpt graag terug naar Plato. Zo kan ik doorgaan met het noemen van wijsgeren uit heden en verleden, die zich min of meer diepgaand hebben georiënteerd aan of in de Griekse wijsbegeerte.

Niet altijd deed een dergelijke oriëntering aan of een steun zoeken bij de Griekse wijsbegeerte evenveel recht aan de inhoud van de leer der Grieken. En niet zelden leert zulk een aanleunen tegen de Griekse filosofie meer omtrent de denker in kwestie dan omtrent de Griek, die zich het moet laten welgevallen voor het karretje van de hedendaagse wijsgeer te worden gespannen. Maar het feit, dat ook moderne filosofen zich met de oudheid bezig houden, moet ons een rood signaal zijn en ons nopen stil te staan bij wat de oudheid aan weergalozes prestaties heeft verricht. Daarom kan een boek, dat wil inleiden in het denken der grote en kleinere Griekse wijsgeren, aanspraak maken op onze belangstelling.

We zeiden het al: met de nodige vrijmoedigheid spreekt nagenoeg elke wijsgeer zich uit over een stuk denkgeschiedenis, dat zich tot vandaag toe doet gevoelen in allerlei gedachtengangen. Hoe komen zij aan deze interesse? Wel, de wijsgeer van vandaag heeft met dezelfde problemen te maken en met dezelfde wereld te leven als de filosoof van gisteren.

Een ingrijpend verschil is echter, dat iedere tijd andere vragen aan de wijsbegeerte stelt. Maar zelfs dat onderscheid in vragen is terug te dringen tot één vraag: Wie zal mij verlossen van de dood? Of anders geformuleerd: Wat moeten wij met het leven aan? De Griekse wijsbegeerte met name is opgekomen uit de verontrustende vragen, die de angst in het hart doen opkomen. De worgende greep van de vrees doet de noodzaak gevoelen van een „tranquillizer”. De mensheid heeft getracht zich aan deze klem te onttrekken door zich goden te scheppen en vervolgens door hen te vereren zekerheid te kopen. Het minderwaardige en onbevredigende van deze methode is ontmaskerd door de oude Griekse wijsgeer (die ik overigens volgens de Vos alleen maar een dichter mag noemen, wat ik niet doe) Xenophanes. Deze merkte zeer snedig op, dat indien ossen, paarden of leeuwen handen hadden en schilderen konden en kunstvoorwerpen vervaardigen, de paarden voor de paarden en de ossen voor de ossen goden naar hun eigen gestalte zouden hebben afgebeeld. Het mensvormig over goden denken hekelt Xenophanes hier op scherpzinnige wijze en aan het vandaag zo populaire „entmythologi-

sieren” — het ontluisteren der heilige verhalen — doet hij ook al: de verhalen van Homeerus en Hesiodus over de goden zijn vol van diefstal, echtbreuk en bedrog, door goden bedreven naar het patroon der menselijke samenleving.

Reeds in de Oudheid drong dus de wijsbegeerte door op het terrein der godsdienst met het scherpe zwaard van haar (verstandelijke) kritiek. Vandaag mogen wij zelfs helemaal niet meer aan goden geloven op gezag van existentialisten zoals Sartre en Heidegger, behalve dan in hun gedachtenspinsels. Zij achten dit onjuist, omdat het denken hen leert, dat de eerste zekerheid, die er is op deze wereld, ons voor het feit stelt dat we er zijn. Vanuit dat „er zijn” mogen we dan pas verder redeneren. Daaraan gaat niets vooraf; daaruit komt alles voort. Voor de Grieken was niet het „er zijn” het belangrijkste, dat wil dus zeggen het individuele bestaan der mensen, maar het Zijn, dat is het eeuwige, onveranderlijke, dat er in of achter het zichtbare en concrete schuil gaat. Aan deze eeuwige en onveranderlijke orde moet de mens zich aanpassen. De Griekse wijsgeer gaat dus van precies het omgekeerde uit: niet de mens is er eerst en dan het „voorhandene”, de wereld der concrete dingen, neen, er is eerst een goddelijke (= redelijke) orde en daarna de mens.

Maar in beide gevallen grijpt de wijsbegeerte naar heel het leven. Voor de Griek betekent dit een rationaliseren van al, wat hij ontmoet.

Voor de humanistische existentialist is dat het zich terugtrekken op zijn laatste bolwerk van echt leven: uitspringen boven het voorhandene in het moment van de existentialistische zijnsextase aan de éne kant en het daaraan ondergeschikt maken van al het overige aan de andere kant. In beide gevallen ook is het de Rede die de zekerheid moet schenken. De Rede bepaalt dan voorts wat we van de godsdienst mogen denken. Bij Xenophanes gaat dat dan als volgt. Men mag dus niet mensvormig over de goden denken, dat zagen we reeds. Inderdaad gaat deze denkmethode uit van een overeenkomst tussen mens en god (analogie van zijn) die onschrijfbaar moet heten. God gaat alles wat er zich maar aan goden en mensen in deze wereld bevindt verre te boven, maar toch niet zover dat Xenophanes niets meer over deze god zou kunnen zeggen. Voor hem is er toch nog een brug, die van de mens naar God leidt: dat is zijn eigen redelijk verstand. Wat hij, uitgaande van de Rede kan toeschrijven aan God, zijn echter eigenschappen, die eerder typerend zijn voor deze denker-theoloog dan voor Godzelf. die zich openbaart in Jezus en niet in ons verstand. Het is eigenaardig te bemerken, dat juist wat Xenophanes anderen verwijt, 't uitgangspunt vormt van zijn theologie. De eigen analogie van het zijn, dankzij welke de mensen de henzelf toekomstige eigenschappen aan God toeschrijven blijkt bij hem een analogie der rede te zijn.

Degene die nog veel consequenter de ontakeling der godsdienst leerde was misschien wel de sofist Protagoras, wiens stelling, dat de mens de maat van alle dingen is, gemeengoed is geworden en algemeen bekend. Min-

der bekend is dat deze stelling niet het subjectivisme leert dat men er algemeen in ziet (zo ook de Vos) maar veeleer een reactie is op een theologie. En wel de theologie van Parmenides. Deze had van de godin Dikè uit de onderwereld een openbaring ontvangen. Volgens deze revelatie was er eigenlijk alleen maar het Zijn, dat wil zeggen het Ene Onbeweeglijke, Onveranderlijke, dat zich laat kennen in de gelijkenis met een bol, die als het symbool van eenheid mag gelden. Volgens Protagoras nu, kan de mens zich niet verlaten op een openbaring van een godheid, maar is hij op zichzelf aangewezen. Dat leidt hem er toe, te stellen dat men van de goden niets kan zeggen, noch dat ze er zijn noch dat ze er niet zijn ook niet hoe ze eruit zien. Er zijn redenen aan te nemen, dat Protagoras juist in reactie op de laatste rest van analogie tussen God en mens, die Xenophanes nog staande hield, tot zijn onttheologiserende uitspraak is gekomen. Hij heeft het weten willen trekken uit de ban van de theologie, die Parmenides' zekerheid uitmaakte: de openbaring van de godin Dikè.

Zo ziet men Rede en Theologie in voortdurend conflict bij de oude Griekse wijsgeren. Het interessante is nu juist, dat de goden niet door de Griekse wijsbegeerte worden verbannen of weggedacht. Hoewel enkele filosofen van goden helemaal niet willen weten, is het gros der denkers steeds bezig met de plaats van de godheid. Deze kan dan óf als sluitstuk van het systeem dienen (zo bij Aristoteles' god) óf er de basis van vormen: Parmenides (bij deze laatste is dat nog meer het geval dan men doorgaans aanneemt) óf men weet met de goden geen raad. Dat is het geval bij Plato. Nagenoeg altijd zal de Rede de theologie gebruiken voor zijn eigen doeleinden in de Griekse wijsbegeerte. En dat is bij ons ook dikwijls precies zo: in hoevele gevallen beheerst niet de Rede onze theologie, ook al heet zij nog zo gereformeerd. Daarom is het zo instructief de verhouding van theologie en wijsbegeerte in de Oudheid te bestuderen, wanneer men zich een beter inzicht wil verwerven in de functie en structuur der theologie in het algemeen. Onze theologie is tenslotte ontstaan uit het Monsterverbond van Rede en Christelijk, schriftuurlijk geloof. Men mene niet, dat de verhouding van het denken over de goden uit de oudheid geen invloed zou hebben gehad op ons theologiseren. Men zou een levensgevaarlijke vergissing begaan.

Maar niet alleen naar de theologie grijpt de Griekse wijsbegeerte. Dit redelijk denken strekt de tentakels ook uit naar het staatkundig en ethisch leven. Plato's beroemde staatsutopie is regelrecht door de Rede ingegeven. Deze hegemonie der Rede leidt tot een dodelijke verstarring. Kunst en cultuur moeten in zijn staat geheel gericht zijn op de realisering van die staat. Homerus en zijn schennige verhalen moeten worden gebannen. De muziek dient te worden aangepast aan zijn beperkte functie in Plato's staat: zij dient de moed der militairen te stimuleren. Alles moet de triomf der Rede dienen. Voorop gaan de wijsgeren, het volk komt achter hen aan en is ook van ondergeschikt belang. Zij kunnen niet denken over hetgeen achter de concrete werkelijkheid ligt. Dit is juist het privilege van de wijsgeren. In de staat van Plato is het kil en koud en wie veroordeeld zou worden tot het lidmaatschap ervan is een ongelukkig mens. Plato's staat is een even schitterend als afschrikwekkend voorbeeld van de usurpatie der Rede.

De Griekse wijsbegeerte is het toneel van vele acteurs, die vele systemen hebben te bieden. Ze zijn de bestudering dubbel en dwars waard, want de gedachten der ouden gaan veelal, zoals gezegd, over dezelfde onderwerpen, die de hedendaagse mens boeien, zij vormen er het voorbeeld van en zij zijn zeer interessant en prikkelend: de werken van Plato zijn een kostelijke champagne voor de geest.

Maar men wordt er spoedig licht van in het hoofd en daarna dronken en bedwelmd. En het is de mensheid niet gegeven zich makkelijk te bevrijden uit de Roes der Rede. Te denken, of liever te geloven, dat de Rede alle verschijnselen met elkaar in een begrijpelijke samenhang brengt en dat zij de verschijnselen niet in verband brengt met bovennatuurlijke of transcendente krachten en machten — ik citeer de Vos op pagina 16 — is karakteristiek voor degene die het glas en de fles tot de bodem hebben geledigd. Een recensie over het boek als het onderhavige kan niet buiten een plaatsing van de auteur, die het betreffende werk schreef. Een geschiedenis van de wijsbegeerte schrijven betekent altijd nog confrontatie, ontmoeting met denkers en denkbeelden. En dan moet men weten wie elkaar ontmoeten. Zogenaamde objectiviteit is zinloos en onmogelijk, want men meet altijd en de vraag is welke maatstaf men bij dat meten gebruikt. Onder historici breekt langzamerhand het inzicht door dat de subjectiviteit van de onderzoeker een rol speelt in beoordeling en waardering van het te bestuderen onderwerp. Maar men zij gewaarschuwd. Deze erkenning van het subjectieve, waarbuiten de onderzoeker niet kan treden, beperkt zich veelal tot het hyperpersoonlijke, als aanleg en karakter.

Van een erkenning van een radicale, religieuze subjectiviteit is hier geen sprake. Dat het verschil maakt of moet maken wanneer men als volgeling van Jezus Christus filosofeert of wetenschap bedrijft of als aanhanger van de Rede, is wat anders dan de erkenning dat men in de wetenschap bij de onderzoekers met persoonlijke voorkeuren moet rekenen, op grond van hun ervaring, aanleg en karakterstructuur, hoe juist dit op zichzelf ook moge wezen.

Met de erkenning van de noodzaak de te bestuderen terreinen kritisch op het diepste niveau te exploreren is het nog droevig gesteld.

Welnu de kritische confrontatie in de door mij bedoelde zin moet men dan ook niet zoeken bij de Vos. Wie, zoals deze schrijver meent, dat de Grieken de wetenschap beoefenden om haars zelfs wil, louter om de vreugde van het weten, geeft daarmede de geheimen van het eigen hart prijs. Want hoewel er uitspraken van b.v. Aristoteles zijn, dat het zuiverst genot ligt in het beoefenen der wijsbegeerte en het tasten naar de principes, die aan de dingen ten grondslag liggen, toch is een dergelijke opvatting van de Vos een tekort doen aan de ernst van het filosofisch bezig zijn der Grieken. Het gaat hen om het redelijk begrip van de oorsprong van de wereld. Men mag zich door het hedonisme van sommigen geen zand in de ogen laten strooien. Wanneer men peilt tot op de bodem van hun filosoferen, ziet men zich geplaagd voor de tragedie van het zoeken en trachten te weten. Het gaat hier om een treurspel, de tragedie van de in zichzelf gelovende mens, nader, van de in zijn Rede gelovende denker. Wie de wijsbegeerte der Grieken benadert op de manier van de Vos, is misschien weggierig, weet ook veel, maar heeft de Griek nog niet ontmoet in zijn strijd om leven en door zonder de God der openbaring. Eén van de belangrijkste motieven van deze filosofen, die hen tot hun werkzaamheid brachten, is misschien wel de angst voor het onbekende, dat de mens bedreigt: de dood. Wanneer men een dichter als de Romein Lucretius leest, die zelf weer op de Griekse denker Epicurus, wordt men getroffen door het „evangelisch” karakter van zijn boodschap. Hij is de verkondiger van een goede boodschap. De dood is overwonnen. Want na de dood is er geen leven meer. En men behoeft dus geen angst voor het hiernamaals te hebben. Bij de dood valt de mens in atomen uiteen. Hij is er niet meer. Niets blijft er van hem over. Angst

daarvoor hoeft hij niet te hebben, want als zijn ziel uiteengevallen is tot atomen, kan hij niets meer voelen of gewaar worden. Ik geloof niet, dat men al te veel zegt door te stellen, dat het Griekse wijsgerig denken is opgekomen uit een zoeken naar een vrede met de ons omringende en bedreigende wereld, in een orde van religieus karakter. Als men de dingen redelijk kan verklaren, behoeft men immers niet bang meer te zijn. Wat men kan begrijpen, verliest zijn angst-wekkend aspect.

Ik zeide reeds, dat de Vos de ernst van dit filosoferen moet ontgaan, ik zeide eveneens, dat wij, onze tijdgenoten (inclusief onze eigen eigentijdsheid) moeten doorgronden en dat wij daarom althans in grote trekken op de hoogte moeten zijn van de Griekse wijsbegeerte, omdat deze moderne denkers zich nog altijd op de weg der Rede bevinden, hetzij rationalistisch, hetzij irrationalistisch, een weg, die de Ouden voor hen begaanbaar gemaakt hebben. Het gaat dus om een confrontatie met ons eigen denken, voor zover dit gebonden is aan en verweven met het denken van onze dagen en het verleden. Men kan daarom niet volstaan, teneinde dit antieke deel van het eigen ik te verstaan, een boek over Griekse wijsbegeerte ter hand te nemen. Dat werkt eerder desoriënterend dan dat men tot zelfkennis zou geraken. Men zou in het weten van interessantigheden blijven steken. Wie dit boek van de Vos ter hand neemt zal zeker veel leren, wat hij nog niet wist en hij zal waardering koesteren voor de heldere schrijftant en frisse aanpak, die dit werk sieren. De poging om op duidelijke en zo eenvoudig mogelijke wijze de hoofdzaken der Griekse filosofie weer te geven is — voor zover dat van het filosofisch standpunt van de schrijver kon — beslist geslaagd. Maar voor de door ons bedoelde confrontatie op het diepste niveau is dit boek niet geschikt. Daarvoor is de schrijver te congeniaal met de Griekse Rede in haar grote pretentie: almachtige verklaring door de Rede. Het wachten is naar mijn overtuiging op een werk, dat vanuit eigen Christelijke visie een ontmoeting zoekt met deze heidense, briljante en ongewoon scherpzinnige denkers op het niveau van verstaanbaarheid voor velen. Prof. Dr. H. Dooyeweerd heeft in zijn „Reformatie en Scholastiek” een meesterwerk geboden, dat waarschijnlijk vanwege zijn ongehoord hoge peil zo weinig de aandacht der vakgenoten heeft getrokken. Hoe schitterend en tot kritiek prikkelend deze vorm van confrontatie met de oudheid moge zijn, makkelijk toegankelijk voor een geïnteresseerde maar vaktechnisch niet onderlegde amateur is zijn ontmoeting niet. Dat is jammer. Want het is vaak ergerlijk te zien hoe gemakkelijk men het vorm-materie schema, dat Dooyeweerd als grondmotief der Griekse filosofie ziet, accepteert en ver beneden het niveau van de meester hanteert. Ook Prof. Vollenhoven's werk is zo mogelijk — ook voor hoogleraren — nog moeilijker en brengt de lezer tot wanhoop vanwege zijn ingewikkelde schematiek. Helaas worden deze schema's daardoor een prooi van afbrekende kritiek, voordat men de waarde ervan heeft getoetst.

Ik wacht op een werk dat ons in gemakkelijkere vorm de ontmoeting met de klassieke denkers zou kunnen bieden zonder evenwel aan „waarheid” in te boeten. In ieder geval is dat niet het werkje van de Vos. Dat is maar zeer ten dele een verwijt aan het adres van de schrijver. Hij kan tenslotte niet bieden wat hij niet geven kan, een christelijke confrontatie met de oudheid. En als gemakkelijke en (binnen het raam van de doelstelling) uitstekende inleiding in de geschiedenis van de klassieke filosofie is dit boek welkom. Overigens is het werk een compromis. Een schipperen tussen de vaak sterk uiteenlopende meningen omtrent bepaalde denkers. De schrijver geeft dat ook dikwijls aan. Maar dit ge-

schiedt niet altijd en het is bijna onvermijdelijk in het bestek van een vrij beperkt werk — de auteur is wel eens wat al te zeker van een door hem aangehangen opvatting.

Zo zou ik zijn opinie dat Socrates een „Begriffstheoretiker” is geweest, dat hij namelijk steeds uit was op definities, niet gaarne onderschrijven. De definitie was hem hooguit een middel om zijn tegenstanders de voet dwars te zetten, zodat zij op zijn schijnbaar argeloos vragen naar wat iets is, geen deugdelijk antwoord konden geven. Dat Protagoras een dermate doortrapt subjectivist en bovenal relativist is geweest als de Vos hem schildert kan men niet uit de homo-mensura stelling afleiden zoals de Vos dat op voetspoor van Plato doet. Wie er de polemieken met de Eleaten niet in ziet, grijpt mis. Vele van dit soort bedenkingen die men heeft, komen voort uit het fragmentarisch karakter der overlevering vóór Socrates, maar lang niet alle. Ik wil op al deze punten waar ik met de auteur van mening verschil, niet ingaan. Ik wil alleen maar ervoor waarschuwen dat men niet al te klakkeloos de schrijver naspreekt. Dat werkt hij zelf in de hand. Hij schijnt kennelijk te menen dat men, eenmaal door hem ingeleid, niet verder hoeft te gaan. Er is geen verwijzing naar — al was het maar goede populaire-litteratuur en een bibliografie ontbreekt. Dat had er voor de tamelijk hoge prijs best afgekund.

Leiden, juli, 1964

Dr. P. A. Meijer

Kerkelijk Leven

* * Bijbelteksten forceren

Het is een niet onbekend verschijnsel dat soms bijbelteksten worden geforceerd. Zo bijvoorbeeld het woord dat de Here Jezus Christus sprak tot Nicodemus dat een mens, die niet wedergeboren is het koninkrijk der hemelen niet zal binnengaan. Waar het volgens de Schrift vast staat dat ook kinderen erfgenamen zijn van het koninkrijk Gods, een waarheid, die ook in de belijdenis Dordtse Leerregels I, 17 wordt geleerd (men zou dus letterlijk kunnen zeggen: dat is in confesso!), waren er mensen, die zeiden: deze kinderen zijn DUS wedergeboren. Terecht is er destijds, o.a. door ds. C. Vonk, op gewezen dat men op deze manier bijbelplaatsen forcerend, ook de stelling zou kunnen verdedigen dat men de kleine kinderen niet te eten moet geven. Immers er staat toch maar geschreven: „Wie niet werkt zal ook niet eten”.

Een ander staal van dat forceren van bijbelplaatsen ontmoetten we onlangs toen uit het sabbatsgebod „Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen” een argument tegen de vijfdaagse werkweek gepuurd werd: het stond er toch maar. Intussen: de man, die het argument gebruikte, houdt elk jaar vier tot vijf weken vakantie. Met nog veel meer werd onder andere vergeten dat in het vierde gebod niet staat dat we zes dagen per week moeten arbeiden in loondienst.

Toch laten dergelijke argumenten niet na indruk te maken.

* * Forceren van de belijdenis

Ook dat komt voor.

Ergens in een van onze kleinere kerken werd niet elke zondag gecollecteerd voor de diakonie. Er waren in die gemeente geen armen. En de broeders en zusters moesten alle zeilen bijzetten om het scheepje van de kerk in de vaart te houden. Reden waarom de kerkeraad besloot niet elke zondag voor de diakonie maar wel voor de kerkdienst te collecteren.

Dat mishagde echter een zuster der ge-

meente. Want er stónd toch maar in de belijdenis, in dit geval in Zondag 38: „dat ik in zonderheid op de sabbat, dat is op de rustdag, naarstig tot de gemeente Gods kome om... aan de armen de christelijke handreiking te doen”. Derhalve wendde deze zuster zich tot de kerkeraad. Toen deze de wettigheid van haar bezwaar niet erkende schreef ze, de kerkelijke weg bewandelend, naar de classis. Vervolgens kwam de particuliere synode aan de beurt. Toen zij ook daar niet gelijk kreeg en zij zich daardoor verongelijkt achtte, kreeg de generale synode de eer. Ook daar echter kreeg zij nul op het rekest. En toen begon de estafetteploeg naar de volgende generale synode opnieuw. Het stónd er toch maar.

Deze zuster had nog bezwaarder kunnen zijn dan ze reeds was. Want er staat in Zondag 38 ook dat ik tot de gemeente Gods naarstig moet komen, inzonderheid op de rustdag, om de heilige sacramenten te gebruiken. Dat betekent volgens de opgemelde logica: elke zondag en in elke dienst niet alleen een collecte voor de diakonie, maar ook: viering van het avondmaal. Dat laatste kende deze gemeente echter slechts viermaal per jaar. En aangezien Zondag 38 niet van het sacrament, in het enkelvoud, doch van de sacramenten, in de meervoudsvorm, spreekt, had wie bezwaard wilde zijn alle reden om bezwaard te zijn. Immers in die kleine gemeente was doopsbediening een uitzondering. Ook daarover had deze zuster bezwaarschriften kunnen schrijven. Want het stond er toch maar. De moeilijkheid is echter in het laatste geval duidelijk. Want om te dopen moet er minstens één dopeling zijn. En het is misschien mogelijk over de afwezigheid van dopelingen bezwaard te wezen, bezwaarschriften baten hier niet. Want daar kan een kerkeraad, een classis, een particuliere synode weinig aan veranderen. Zelfs een generale synode niet, op de manier van:

1. Gehoord hebbende.....;
2. Geconstateerd hebbende.....;
3. Overwegende.....;
4. Van oordeel.....;
5. Spreekt uit dat; en
6. Besluit.....

Waarmee we maar zeggen willen dat je ook onze kostelijke belijdenis, in dit geval onze kostelijke catechismus niet FORCEREN moet. Waarvan acte.

G. Visee

PERSSCHOUW

Artikel 28 der Ned. Gel. Bel.

Daarover schreef ds Schoep in de Kerkbode van de Geref. Kerk van Amstelveen het volgende artikel:

In artikel 28 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis belijden wij, dat een ieder schuldig is zich bij de éne heilige algemene Christelijke kerk te voegen, „hetzij op wat plaats dat God ze gesteld heeft.”

Deze eis wordt in dit artikel speciaal geadresseerd. Aan twee categorieën van personen, die elk op eigen wijze gevaar lopen, deze roeping niet op te volgen, wordt het ambt of wel de plicht van de gelovige voorgehouden.

Allereerst richt zich de belijdenis tot hen, die menen op zichzelf wel zalig te kunnen worden. Het zijn degenen, die in geen enkel opzicht de gemeenschap der ware gelovigen zoeken. Die thuis, met een boekje in een hoekje geheel individualistisch, zich voorbereiden op hun zaligheid. Zij maken dan ook geen gebruik van de diensten, die Jezus in de gemeenschap der gelovigen heeft ingesteld. Naar predikbeurten van leraren der gemeente gaan ze niet. Ze bezoeken niet de samenkomsten van het volk Gods. Kortom van heel het samenleven der ware gelovigen houden ze zich afzijdig. Onder de tucht van de gemeente als totaliteit stellen ze zich ook niet. Met grote klem wordt nu deze categorie van personen, die zich op zichzelf houden, om op eigen persoon te staan, voorgehouden dat zij zich bij de gemeenschap der ware gelovigen hebben te voegen in daadwerkelijk meeleven. Aangedrongen wordt deze eis met de belijdenis, dat buiten de gemeenschap der algemeen Christelijke kerk geen zaligheid is. In deze belijdenis

wordt er van uitgegaan, dat men in gemeenschap zalig wordt en alleen in gemeenschap aanvankelijke zaligheid bezit. Jezus Christus deelt zijn heil uit aan een volk. Hij heeft zich in elke tijd een leger verzameld. Een militair, die zich uit eigen beweging, zonder opdracht van zijn commandant, afzijdig houdt van de troep, loopt in oorlogstijd het gevaar verloren te gaan. Hij kan een keer als vermiste worden opgegeven. De troep is verder getrokken zonder hem. In de jungle bleef hij eenzaam achter. Terwijl de troep behouden aankwam en het feest der overwinning en vrede viert, stierf hij een afgrijpselijke dood. Omdat hij op zichzelf bleef. En niet geloofde, dat hij als militair slechts lid van een leger was. Dit blijvend ongelooft kwam hem duur te staan.

Het is met het uitzicht op deze dreiging, dat de geloofsbelijdenis aandringt bij elke gelovige om zich bij de gemeenschap der kerk te voegen. Opdat hem niet overkomt, dat hij ook eens als vermiste wordt opgegeven. Omdat Gods leger scharen verder zijn getrokken zonder hem.

Intussen dient bedacht, dat onze belijdenis over een persoon, die op zichzelf blijft staan, niet een doemvonnis uitspreekt. De belijdenis blijft in deze Schriftuurlijk bescheiden. Zij zegt, dat zo iemand doet tegen de ordinantie Gods. Een uitdrukkelijk bevel des Heeren wordt door hem overtreden. Hierbij blijft het. Terwijl de ernst van het overtreden van dit gebod duidelijk is tegen de achtergrond van het buiten de kerk geen zaligheid! De absoluteheid van deze uitspraak is de klem om toch vooral in dit opzicht niet te zondigen. Het risico is groot. Wie let op de Schriftuurlijke bescheidenheid van artikel 28 in haar oordeel over de „individualisten” onder de gelovigen, ontvangt van hieruit nu ook de ruimte om nog te hopen op genade voor zulke wetsovertreders. De commandant die zijn troep kent, kent ook als het goed is, daaronder zijn eigenwillige en individualistische soldaten. Bij verder trekken controleert hij zijn onderdeel op het aantal manschappen. En mist hij er één, dan is hij vaak bereid, zo'n op zichzelf zich houdende militair weer bij de troep te halen. Hij stuurt verkenners uit. En zo de bewuste militair gevonden wordt, als deze zich tenminste niet steeds verder schuil houdt, dan wordt hij weer in het gelid van zijn onderdeel ingevoegd. Dit na een strenge berisping in krijgstuuchtelijke zin. Dit kan op het laatste moment gebeuren, vlak voor de troep vertrekt. Het kan ook eerder geschieden. In dit alles bewijst zich de commandant als een man met hart voor zijn jongens. Een, die weet dat het moeilijk is om als militair te aanvaarden, dat je als zodanig gelijktijdig ingevoegd bent in de gemeenschap van een leger. Hij weet te waarderen, het goed soldaat zijn op zichzelf van de jongen. En zo vergeeft hij deze zwakheid van zijn individualisme. Met deze overtreding acht hij nog niet, dat zijn militaire status vervallen is. Zodat de soldaat overeenkomstig zijn lid zijn van het leger weer in het gelid wordt teruggebracht. Krachtens conscriptie en militair uniform was hij „van het leger”. Ofschoon hij naar gedrag en houding zich niet ophield „in de gemeenschap van het leger”. Hij deed daarin „tegen het bevel van de legerleiding”. Nochtans oordeelde de commandant het wegens deze overtreding nog niet nodig hem vervallen te verklaren van zijn positie van „van het leger te zijn”. Het laatste oordeel van de commandant was: met straf voor zijn individualistisch daadwerkelijk doen, mag hij als persoon behouden blijven als „van het leger”, met herstel van zijn overtreden, door hem weer te plaatsen „in de gemeenschap van het leger”. En dat voor de toekomst onder zulk toezicht, dat hij nooit meer de kans zal krijgen om door buiten de gemeenschap van het leger te gaan staan zijn lid zijn van het leger in de waagschaal te stellen.

Zoals het leger zijn individualisten onder de militairen kent, zo kent de militia van Christus die ook. En Jezus velt eenmaal een laatste oordeel. Zowel over hen, die zich „in het lichaam der kerk” ophielden als over degenen, die zich daar niet bijvoegden, maar op zichzelf bleven. Voor die laatsten, die uitdrukkelijk zondigden, mogen wij hopen op, en bidden om genade. Bij alle vermaan, dat wij hen doen toekomen, en dat soms weinig uitwerking schijnt te hebben, behoeven wij hen niet af te schrijven, maar dienen wij met het oog op het laatste oordeel de Heere Jezus te smeken, dat hij hun genadig zij. Hun deze zonde vergevend. Opdat de „individualisten” van Jezus leger scharen, naar hun persoon behouden worden, terwijl hun werken door vuur verbrand worden. Zodat ze toch nog als „van de kerk” worden gehandhaafd om met straf voor hun blijven „buiten het lichaam van de kerk”, weer ingevoegd worden „in het lichaam der kerk”. Zulks om nooit meer in de toekomst der eeuwigheid aan deze overtreding zich schuldig te maken. Intussen, een ieder, die staande „binnen het lichaam der kerk” een woord van vermaan richt tot personen die „buiten het lichaam blijven”, dient ook nauwkeurig zichzelf te onderzoeken met het oog op het laatste oordeel. Want „binnen het lichaam zijn” is op zichzelf nog geen garantie, dat men in het laatste oordeel door Jezus gehandhaafd wordt in

de status van „van de kerk te zijn”. Men kan binnen het lichaam der kerk zijn zonder dat dat „van de kerk” doet zijn. Namelijk het ware geloof. Wie het ware geloof binnen het lichaam mist, gaat ook verloren. Hij wordt als hypocriet ontmaskerd door Jezus. Dat zegt art. 29 van de N.G.B. Zo snijdt het mes in onze belijdenis naar beide kanten. In vermaning en dreiging van geweldige afmetingen, maar alles onder de boog van Gods genadige vergeving. En temidden van de spanning om het zich voegen bij de kerk en om het zich op ware wijze voegen bij de kerk, met het oog op de eeuwige zaligheid, kan het Christenhart rust vinden in de Rechter die het laatste oordeel velt; Zijn oordeel gaat onpartijdig over allen. Hij oordeelt rechtvaardig, brengende ook het verborgene des harten aan het licht. Zijn oordelen zullen we op de jongste dag aanbidden, omdat ze zullen zijn overeenkomstig het door ons in dit heden der genade gepredikte Evangelie.

Calvijn verklaarde uitdrukkelijk dat hij van oordeel was dat men de mensen die nog onder de tyrannie van de paus leefden en zich bezoe-delden met slechte ceremoniën niet mocht buiten sluiten uit het Koninkrijk. Wel zondigen zij zwaar en men moet ze ernstig vermanen en ze voortdurend ertoe dringen zich geheel aan Christus toe te wijden. Maar „excommuniceren” durft hij ze niet.

C. V.

Even geduld

Ds Veldman van Rotterdam reageerde op een onderschrift uit „Persschouw” waarin ik de uit-spraak van Prof. Greijdanus citeerde dat alle gelovigen tot de kerk behoren. Uit eigen initiatief is ds Visee begonnen met een artikelenreeks over deze stelling. We zullen wachten tot hij met zijn artikelenreeks klaar is. En dan zien of het nodig is nog wat nader op de kwestie in te gaan.

C. V.

INGEZONDEN

Geachte redactie,

Het schijnt nodig te blijven misvattingen ten aanzien van de zaak-ds. van der Schaft recht te zetten. Ik moge dit door middel van dit inge-zonden doen.

1. Wat betreft ds. D. D. van Houdt, die in het Gezinsblad van zaterdag 25 juli l.l. in de rubriek „Voor de zieken” (die onder oogluiking en toezien van de redactie van tijd tot tijd ge-transformeerd wordt in een rubriek „Kerkelijk leven”) in mijn richting een grove verdachtma-king lanceerde. Ik had geschreven in dit blad aan het adres van prof. Herman Ridderbos dat wij in de tuchtprocedure van ds. van der Schaft voet bij stuk gehouden hadden „bij de centrale punten en directe grondslagen van ons vrijge-maakte kerkelijke leven”. Ds. van Houdt schrijft nu, dat „men haast de gedachte krijgen zou” dat dit laatste niet geschied was tijdens de toenaderingspogingen in 1959/1960. Hij gaat er zelfs van uit dat zijn conclusie dat dit niet ge-schied was, juist is en bouwt daar een breed be-toog op. Ik moge thans ds. van Houdt vragen publiek bewijsmateriaal voor deze beschuldiging op tafel te leggen, of, zo het hem niet mogelijk is, ze onder betuiging van excuus publiek ten overstaan van zieken en gezonden terug te nemen.

2. Om enkele dingen recht te zetten die in de publieke discussie over de zaak-Van der Schaft aanleiding tot legendevorming gaan geven. In een artikel van ds. G. Visee in ons blad kwam n.l. ter sprake hetgeen ds. G. Janssen volgens het persverslag van het Gezinsblad gezegd zou hebben ter synodezitting over het onderscheid tussen ambtelijke en persoonlijke zonden, en over de tuchtwaardigheid van ambtsdragers die geschorst en (of) afgezet zijn. Ter informatie diene dat ds. Janssen in dit gedeelte van zijn beantwoording van vragenstellers nadrukkelijk opmerkte niet namens de commissie te spreken maar particulier. De commissie draagt daar geen verantwoordelijkheid voor, heeft er zich in haar voorstellen ook niet door laten leiden. De gronden waarom zij de synode voorstelde het be-zwaarschrift van ds. van der Schaft af te wijzen kan men vinden in het besluit zoals dat afge-drukt is in het Gezinsblad van 8 juni l.l. Daarin komen geen beschouwingen over de art. 79 en 80 K.O. voor. Het ging om de feiten zoals ze in Murmerwoude lagen en de beoordeling daarvan door kerkelijke vergaderingen in haar besluiten en door ds. van der Schaft in zijn bezwaarschrift. Verder moge ik opmerken dat het persverslag inzake dit gedeelte van de rede van ds. Janssen onvolledig en deels niet juist was. Br. Basoski's verslagen geven over het algemeen een goede indruk van het gesprokene ter synode maar het is geen letterlijk verslag. Dat zou ook niet doen-lijk zijn waar dit keer een lange rede in een kort verslag moest worden samengevat. Ds. Janssen kan verder zijn eigen zaken wel verdedigen. Maar ter voorkoming van legendevorming en

onjuiste conclusies leek het me goed nadrukke-lijk in ons blad te stellen dat het verslag waar-uit ds. Visee zijn conclusies trekt, deels onjuist en ook onvolledig was.

Hoogachtend,

Enschede, 30 juli 1964. Dr. R. H. Bremmer.

V.G.S. „HENDRIK DE COCK”

Aan hen, die gaan studeren aan de R.U. te Groningen.

In aansluiting op vorige berichten zij het vol-gende medegedeeld: Zij, die van plan zijn, zich aan te sluiten bij bovengenoemde studentenver-eniging, worden dringend verzocht dit voor 29 augustus a.s. schriftelijk te berichten aan: W. Roerdink, P. Campersingel 189, Groningen.

Tevens wordt er op gewezen, dat voor de a.s. aspirant-leden een werkweek is georganiseerd, die voor allen verplicht is. Dit werkkamp wordt gehouden van 7 sept. tot en met 12 sept. a.s. te Oudeschip (Roodeschool). De werkzaamheden zullen van agrarische aard zijn. Nadere medede-lingen over dit evenement volgen in een stencil, dat zal worden toegezonden, zodra men zich heeft opgegeven.

De a.s. aspirant-leden worden met klem ver-zocht vrijdag 4 sept. a.s. des avonds om 7 uur aanwezig te zijn ter Sociëteit „Ballard”, Agricolastraat 31 te Groningen.

Voor de Novitiaatscommissie, W. Roerdink, h.t. abactis.

KERKNIEUWS

Beroepen te Noordbergum: kand. H. J. Ven-huizen van Harderwijk.

Aangenomen naar Vroomshoop: kand. J. Ver-hoeff te Kampen.

Bedankt voor Zuidwolde (D.) Glanerbrug-Oldenzaal en Noordbergum, kand. J. Verhoeff te Kampen; voor Deventer: K. B. Holwerda te Zalk en Veecatzen.

Jubileum. Ds G. A. Hoekstra van Utrecht hoopt op 3 september zijn zilveren ambtsjubi-leum te vieren. Hij stond resp. te Niezijl, Be-dum en Utrecht-C.

Benoemd tot maatschappelijk werkster bij de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming te Ede: Mej. M. J. Mak te Rotterdam, leerling van de Akademie voor Sociale Wetenschappen en Maatschappelijk Werk te Rotterdam. Mej. Mak heeft deze benoeming aanvaard en zal haar werkzaamheden op 1 sept. aanvaarden.

Van de (thuis)adressen van hen die met in-gang van het nieuwe cursusjaar in **Wageningen hopen te gaan studeren** zou de kerkeraad van Wageningen het op prijs stellen hiervan vroeg-tijdig in kennis gesteld te zijn.

Hun, eventueel hun ouders, predikant of kerkeraad wordt daarom verzocht dit te be-richten aan de scriba: P. Lourens, Einthoven-straat 13, Wageningen.

ADRESSEN:

Stadskanaal, scriba Geref. Kerk: D. Sein, Lyceumlaan 1, Stadskanaal; **Nijkerk**, scriba Geref. Kerk: J. Prins, Barnveldseweg 46, Nij-kerk, tel. 03494-1455; **Ds W. L. Kurpershoek**, Postbus 451 Vrijheid, Zuid-Afrika; **Classis Haarlem**, Quaestor: L. Meijer, Herm. Gorter-straat 2, Haarlem. Giro no. 401255.

VERSLAG OVER DE BIBLIOTHEEK in de cursus 1963/64 van 1 juni 1963-31 mei 1964

FINANCIËN:

Inkomsten:	
Comité Bibliotheekfonds	f 22.500.—
Schooldagcollecte	„ 1.706.71
renten	„ 397.19
giften: D. N. B.	f 5.00
W. S. de J.	„ 2.50
A. G.	„ 2.40
	„ 9.90
diversen	„ 18.20
	Totaal f 24.632.00
saldi op 31-5-1963	„ 11.811.25
	f 36.443.25
Uitgaven:	
kas	f 428.45
Sallandse Bank	„ 608.90
giro	„ 18.563.30
	Totaal f 19.600.65
saldi op 16-6-1964	f 283.88
kas	„ 1.582.17
Sallandse Bank	„ 14.006.09
Nuttsparbank	„ 970.46
giro	„ 16.842.60
	f 36.443.25

Zoals uit voorgaande staat van uitgaven en ontvangst blijkt bracht het Comité Bibliotheek-fonds f 22.500 voor de Bibliotheek bijeen.

Het bereikte daarmee weer het peil van de eerste paar jaar na de Vrijmaking, terwijl, be-houdens een enkele uitzondering, toch ook de tussenliggende jaren altijd nog ca. f 20.000 werd ingezameld.

Het is natuurlijk nog niet te zeggen, of dit een min of meer toevallig symptoom is van de alge-mene welvaart, dan wel, of hierin ook mee-spreekt het besef van de waardevermindering van de gulden, en het streven om onze werke-lijke inkomsten op het oude peil te handhaven. In elk geval is het laatste een punt, dat ook van wie meent, dat de inkomsten aan de hoge kant liggen, de aandacht moet hebben.

Evenals trouwens de verhoging van posttarie-ven en kosten van bindwerk.

De Schooldagcollecte bracht iets minder op dan het voorgaande jaar, n.l. f 396.62 (f 1.706.71 tegenover f 2.103.33).

In totaal ontvingen we f 1.601.01 meer dan de vorige cursus (f 24.632.00 tegen f 23.030.99).

De uitgaven bedroegen f 6.447.68 minder dan in 1962/63, t.w. f 19.600.65 (tegenover f 26.048.33), zodat ons saldo toenam met f 5.031.25 van f 11.811.25 tot f 16.842.60.

Hierbij moet echter in aanmerking worden ge-nomen, dat een belangrijke bestelling van ca. f 1500.—, welke in deze cursus werd verwacht, nog niet binnen is. Verder moet van dit be-drag onze huishouding tot Okt. of Nov. worden gefinancierd, en eventuele bijzondere gelegen-heidsaankopen worden bekostigd.

AANWINSTEN:

Claude Cuénot zegt in zijn woord vooraf op het boek van Georges Vrespy „La pensée théolo-gique de Teilhard de Chardin”: „Le flot de livres et d'articles sur le grand disparu évoque les vagues de l'océan”.

Hetzelfde kan men zeggen van de grotten van Qumran, die heden ten dage weer springlevend zijn, en andere meer.

Wanneer die vloed zich echter eenmaal door het selecterende optreden van de bibliothecaris heeft laten indammen, blijkt hij veel van zijn schrikaanjagend karakter verloren te hebben.

In totaal immers nam de bibliotheek toe met 900 nos. (40, van in afln. verschijnende boeken niet meegerekend) n.l. 681 boeken, 54 brochures, 17 proefschriften en 148 tijdschriften (waarvan 80 nos gratis ter beschikking werden gesteld).

Per docent (de studenten inbegrepen) een toe-name van rond 100 nos. (het kleingood meege-teld).

Quantitatief, naar de kant van de Bibliotheek alleen gezien, dus nog geen stroom, om onder bedolven te raken.

Wij hebben dan ook niet de indruk, dat do-centen en studenten zich er door uit hun even-wicht laten brengen.

Ons totaal bezit kwam hierdoor op 46.129 bdn. (39.382 boeken, 5.715 brochures, 243 proefschrif-ten, 4599 tijdschriften).

In het verslag volgen hierna een groot aantal titels van boekwerken welke in het afgelopen jaar werden aangeschaft. Vanwege gebrek aan plaatsruimte kunnen wij die helaas niet laten afdrukken. Red.

Op de dag des Heren is in Jezus, zijn Heer en Heiland ontslapen, mijn zeer ge-liefde man, onze schoonzoon, broeder, zwager en oom

HILLEBRAND VAN DEN BELT,

in leven Kantonrechter te Terneuzen en Oostburg

op de leeftijd van 62 jaar.

„Maar blij vooruitzicht dat mij streelt...”
Ps. 17 : 8 (ber.)

J. VAN DEN BELT-DE FEYTER
Fam. VAN DEN BELT
Fam. DE FEYTER

Terneuzen, 16 augustus 1964
Axelsestraat 231

De teraardebestelling heeft plaats gehad op donderdag 20 augustus op de Alge-mene begraafplaats te Terneuzen.